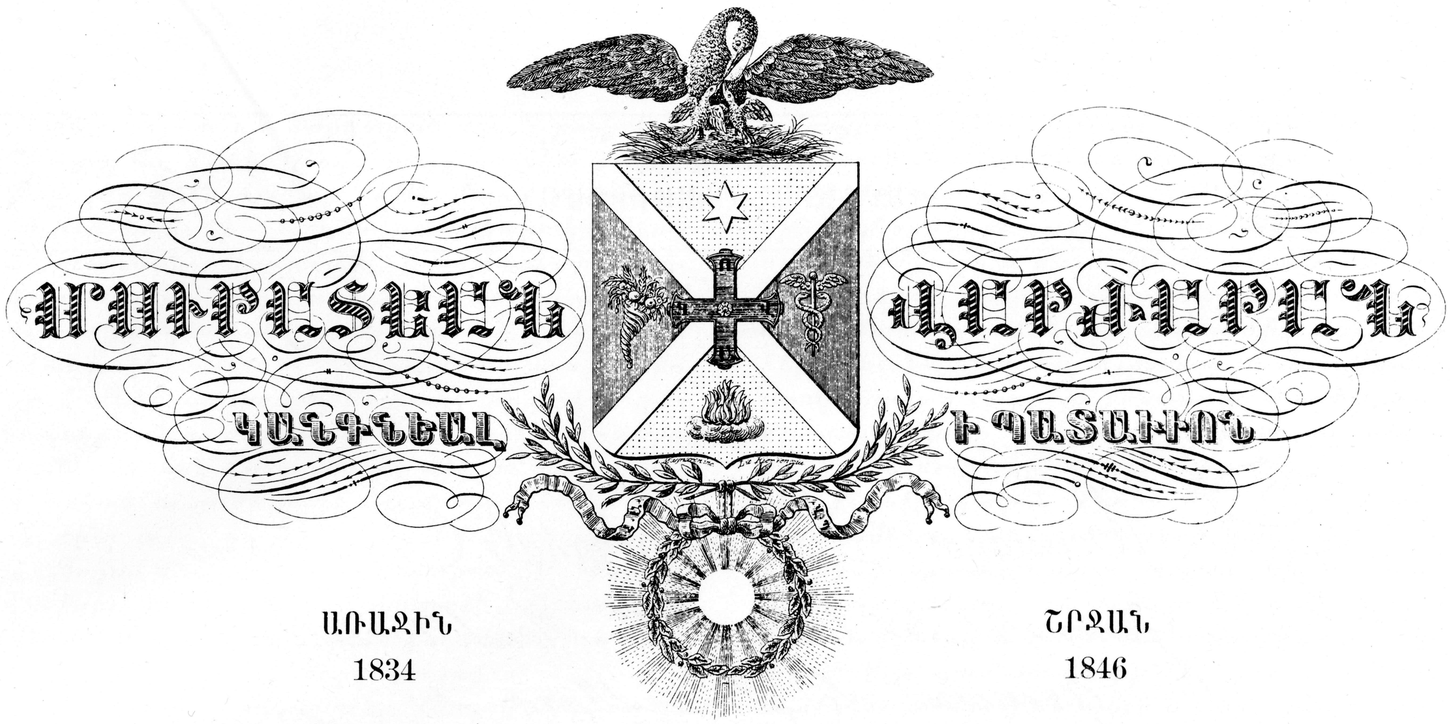

ՓԱՏՈՒԱ

Մխիթարեան Միաբանութեան տասնեակ տառապանքը եւ հաւատքը փառքով պսակուեցան։ Իր ձեռքերուն մէջն էր այժմ հանգուցեալ Բարերարին սրբազան աւանդը, Միաբանութեան խոհեմ եւ իմաստուն մատակարարութեան յանձնուած։

Միաբանութիւնը առանց յապաղելու՝ կալուածներ գնեց եւ անոնց բերած հասոյթով որոշեց դպրատուն մը բանալ հայազգի մանուկներու դաստիարակութեան, Բարերարի փափաքին համաձայն, Փատուայի (Իտալիա) մէջ, որ դարուն Եւրոպայի համալսարանական վարժարաններով օժտուած կեդրոն էր։

Միաբանութիւնը, սակայն, խոհեմութեամբ չարժեցաւ. Վենետիկ–Լոմպարտիան պատմականօրէն աւստրիական կայսրութեան ներքեւ կը մնար, ուրեմն հարկաւոր էր կայսերական յօժարութիւնը ստանալ օտար վարժարան մը հիմնելու, որուն համար 10 Յուլիս 1833ին Գերպ. Սուքիաս Սոմալեան Աբբահայրը կը դիմէ պատկան իշխանութեան՝ վարժարան մը բանալու արտօնութիւնը խնդրելով, հոն չեշտելով յատկապէս որ ան պիտի նկատուի որպէս յարակից մարմին մը Ս. Ղազարու Մայրավանքին, որպէս մասնաճիւղ վարժարան մը՝ որ կախումն ունի միայն նոյն Մայրավանքէն։

Ս. Մուրատեան վարժարանը ամուր հիմերու վրայ դնելու նպատակով, որոշեց նախ չէնք մը վարձել Փատուայի մէջ վեց տարուան համար, որպէս փորձի շրջան, եւ աւելի ուշ՝ սեփական վարժարան կառուցանել պետական համալսարաններու համազօր։ Պատուիրակ Հայրեր կը փնտռեն զանազան չքեղ պալատներ Վենետիկի շրջակայ գաւառներուն մէջ, «Ուր բազմաթիւ մեծդի չէնքերէն յարմարագոյնը դատուեցաւ, կ՚ըսէ վանքի դիւանը, Փիզանի Մորեթա մարգիզուհիին պալատը, Ս. Բենեդիկտոսի թաղին մէջ Prato della Valle, *զոր վարձեցինք։ Մարգիզուհի տիկինը, որ ստորին յարկը իրեն ընակութեան պահած էր, 16 Փետրուարին անկից ալ մաս մը տուաւ մեր ընակութեան։ 17 Փետրուար 1833ին, վարձու դաշինքը տրուեցաւ վեց տարուան համար, տարիէ տարի, երկու անգամով, վեց ամիսէ վեց ամիս, 1·417,11 աւստրիական լիրէթ կանխիկ հարկ վճարելով, ընդ ամէնը 2·824,28 լիրէթ, 7 Ապրիլ 1834էն սկսեալ»։*

Իրրեւ սիրոյ եւ երախտագիտութեան նշան դահլիճին մէջ «վայելուչ զարդարեալ ոսկեզօծ շրջանակօք» կը կախեն Հիմնադրին նկարը, որպէսզի, կ՚ըսէ օրագիրը, «տեսնողներ եւ աշակերտներ յարգեն ազգասէր Բարերարին անձը, որուն յիշատակը օրհնեալ ըլլայ»։

Այսպէս Փատուա առաջին օրրանը եղաւ Սամուէլ Մուրատեան Վարժարանին։

Երբ ամէն ինչ պատրաստ էր, Միաբանութիւնը հրահանգ տուաւ Հ. Անանիա Վրդ. Ճելալեանի՝ որ Կ. Պոլսոյ մեր վարժարանէն ընտրանօք մանուկներ պատրաստէ Փատուայի դպրատունը դրկելու համար։ 1834 Օգոստոսին, Կ. Պոլիսէն կը հասնի աշակերտներու առաջին խումբը 12 մանուկներէ ձեւացած։ Անոնք տասնըմէկ օր կը մնան Ս. Ղազար կղզիին մէջ, իրրեւ դասարան կ՚ունենան այն սենեակը որ այսօր մենք կը կոչենք «տաքտուն». իսկ իրրեւ ննջարան՝ «նորաշէն դահլիճին մէջ»։ Այս համառօտ շրջանին մանուկները կը վայելեն Հայրերուն գուրգուրանքը. կը պտտին Վենետիկ եւ շրջակայ կղզիներ, մինչ այդ կը պատրաստուին դպրոցական առաջին վերամուտին. կ՚ունենան իրենց յատուկ համազգեստը եւ Սեպտեմբեր 3ին, առաւօտեան, աշակերտութիւնը կը փոխադրուի Փատուայի վարժարանը եւ յաջորդ օր, Սեպտեմբեր 4ին, «դպրոցի աշակերտները, կ՚ըսէ վանքի դիւանը, Ս. Անտոնի տապանին ուխտի գացին, ուր Հայր Ուսումնապետը պատարագ մատոյց»։